

RECENZJA. KLAAS-DOUWE B. DIJKSTRA (ed.). Illustrated by Richard Lewington. 2006. Field Guide to the Dragonflies of Britain and Europe. British Wildlife Publishing, Gillingham, 320 str., ISBN 0-953-1399-4-8 (oprawa miękka), ISBN 0-953-1399-5-6 (oprawa twarda), Cena: £ 21,95
Review. KLAAS-DOUWE B. DIJKSTRA (ed.). Illustrated by Richard Lewington. 2006. Field Guide to the Dragonflies of Britain and Europe. British Wildlife Publishing, Gillingham, 320 pp., ISBN 0-953-1399-4-8 (paperback), ISBN 0-953-1399-5-6 (hardback), price: £ 21,95

Grzegorz Tończyk

Katedra Zoologii Bezkręgowców i Hydrobiologii, Uniwersytet Łódzki, ul. Banacha 12/16, 90-237 Łódź; tonczyk@biol.uini.lodz.pl

Wielka przyjemność, to pierwsze wrażenie jakie nasuwa się po obejrzeniu pracy pod redakcją Dijkstry. Wreszcie ukazało się dzieło, które dla każdej interesującej się ważkami osoby powinno być podstawą wszelkich działań w tym zakresie. Oceniając książkę ogólnie można powiedzieć, że jest to opracowanie kompletne. Zdanie zamieszczone na okładce, które w wolnym tłumaczeniu brzmi: „wszystkie rodzime i zalatujące ważki od rejonów arktycznych po Saharę”, jest zdecydowanie prawdziwe. Osobną sprawą jest prawie 1 000 ilustracji autorstwa Lewingtona, tutaj nie pozostaje nic innego jak „chylić głowę” przed talentem i fachowością rysownika.

Co można znaleźć w tym opracowaniu? Po pierwsze, krótką ale bardzo treściwą część wstępną napisaną przystępnym językiem. Zawiera ona podstawowe informacje dotyczące badań nad ważkami w kilku krótkich podrozdziałach. Dowiadujemy się z nich o jakiej porze roku i dnia oraz w jakim miejscu można spotkać te owady, jak je obserwować i łapać, jakie aspekty ich życia można badać, i jak je kolekcjonować. Wprowadzenie

zakończone jest wykazem kilku najlepszych publikacji dotyczących ważek. Kolejny rozdział poświęcony jest behawiorowi ważek. Bardzo ciekawe informacje znaleźć można w części omawiającej rozmieszczenie ważek w Europie. Przedstawiono tutaj zagadnienia związane ze statusem gatunków i ich zasięgami. Cenne jest w tym rozdziale zestawienie tabelaryczne pokazujące status ochronny najcenniejszych ważek spotykanych w Europie. W tabeli wyróżniono gatunki endemiczne dla Europy, północnej Afryki, zanikające lub występujące na ograniczonych obszarach, umieszczone na Światowej Czerwonej Liście oraz w załączniku II i IV Dyrektywy Siedliskowej Unii Europejskiej. Na końcu tego rozdziału znajduje się omówienie do zamieszczonych w książce map rozmieszczenia. Temu elementowi opracowania należy poświęcić nieco uwagi. Wreszcie doczekaliśmy się porządnego przedstawienia rozmieszczenia poszczególnych gatunków w Europie. Możliwe było to dzięki współpracy kilkunastu osób wymienionych na początku książki w „podziękowaniach”, które weryfikowały

granice zasięgów. Można powiedzieć, że wreszcie doceniono prace odonatologów z tzw. Europy wschodniej. Na podkreślenie zasługuje fakt, że w opracowaniu map brał udział nasz kolega Rafał Bernard. Zaznaczone na mapach zasięgi są tym ciekawsze, że pokazano na nich kilka aspektów rozmieszczenia poszczególnych gatunków. Wyróżniono obszary: 1) gdzie występują duże i stabilne populacje (kolor ciemnofioletowy), 2) gdzie gatunek jest rzadki, rozproszony i bliski wymarciu (kolor czerwony), 3) gdzie gatunek jest rzadki i rozproszony ale nie ma przesłanek aby sądzić, że grozi mu zaniknięcie (kolor niebieski), 4) rejon, z których nie wykazano gatunku ale prawdopodobnie tam występuje (kolor jasnoniebieski), 5) gdzie występują dwa pokrewne gatunki, których rozmieszczenie nie jest dostatecznie zbadane ale zaznaczono prawdopodobny rozdział ich arealów (kolor zielony). Dodatkowo zastosowano kilka dodatkowych oznaczeń: „+” – miejsca występowania wymarłych izolowanych populacji, „?” – miejsca występowania populacji podawane na podstawie najprawdopodobniej błędnych oznaczeń. Niebieską linią pokazano granicę maksymalnego załatywania gatunku. Tak zróżnicowane mapy niosą znacznie więcej i znacznie dokładniejszych informacji, niż spotykane w innych publikacjach.

Kolejne rozdziały omawiają: środowisko życia ważek, czas lotu i nazewnictwo. Na stronie 15 zaczyna się część poświęcona identyfikacji ważek, zamieszczono w niej tablicę z rysunkami w sposób bardzo dokładny pokazującymi morfologię imagines. Zamieszczony tutaj został również słowniczek z wyjaśnieniem najważniejszych terminów używanych w kluczach do oznaczania zamieszczonych w dalszej części tekstu. Omówiono także: rozróżnianie płci, zmienność gatunków oraz zagadnienia

związane z podgatunkami i formami ważek.

Ostatnią częścią wstępu omawianej pracy jest klucz do oznaczania imagines ważek do poziomu podrzędów, rodzin i rodzajów (str. 22–35). Zasady identyfikacji są bardzo jasne, a cechy podano w postaci tabel i zilustrowano bardzo dobrymi rysunkami. Przy każdym z rodzajów podana jest strona, na której znajdują się opisy gatunków wchodzących w jego skład, co w efekcie umożliwia szybką i pewną identyfikację.

Nowością dla tego typu opracowań jest kolejny rozdział (str. 36–63), zatytułowany „Regional guide to dragonflies”, czyli najprościej rzecz ujmując regionalny przewodnik po faunie ważek Europy. Ta część przygotowana została przez zespół autorów, dzięki czemu specyfika fauny poszczególnych regionów naszego kontynentu została przedstawiona bardzo rzetelnie. Na podkreślenie zasługuje fakt udziału w tej części książki Rafała Bernarda i Pawła Buczyńskiego, którzy opracowali charakterystykę fauny ważek naszego regionu (część poświęcona: Polsce, Estonii, Łotwie, Litwie, Białorusi i Ukrainie). W tym miejscu pojawić się może jedyna uwaga krytyczna: dlaczego tylko tyle miejsca przeznaczono na charakterystyki lokalnej fauny? Kolejnych 20 stron nie zaszkodziłoby całości opracowania.

Największą częścią książki jest ponad dwustustronicowy przegląd rodzajów i gatunków. Dla każdego z omawianych rodzajów podano cechy charakterystyczne, cechy pozwalające na odróżnienie od innych rodzajów, zasady odróżniania gatunków w obrębie rodzaju, krótką informację o behawiorze oraz klucz do oznaczania w postaci tabeli. Opis gatunków zawiera: pełną nazwę łacińską, nazwę angielską, podstawowe informacje o gatunku, charakterystykę morfologiczną pozwalającą na identyfikację w warunkach terenowych, zmienność i zagadnienia

związane z wyróżnianymi podgatunkami i formami. Scharakteryzowano także występowanie, zarówno w postaci mapy zasięgu jak i informacji o granicach arealu i statusie gatunku, jego wymaganiach środowiskowych i okresie aktywności w ciągu roku. Każdy gatunek został ponadto bardzo dobrze zilustrowany: mamy rysunki totalne samców i samic (w wielu przypadkach pokazano formy dojrzałe i młodociane różniące się ubarwieniem), rysunki ważnych dla identyfikacji elementów ciała oraz, przy dużej części gatunków, zdjęcia. Czy przedstawione cechy morfologiczne są wystarczające dla pewnego odróżnienia poszczególnych gatunków? Moim zdaniem tak, chociaż to akurat ocena subiektywna. Doświadczenia współpracy terenowej z różnymi osobami pokazują, że każdy zwraca uwagę na inne elementy – wydaje mi się, że w recenzowanym opracowaniu wybrano w znakomitej większości przypadków najlepsze cechy.

Opracowanie zakończone jest trzema dodatkami. W pierwszym przedstawiono pokrótce wyniki prac nad reklasyfikacją niektórych gatunków i rodzajów, co porządkuje stosowane w piśmiennictwie przedmiotu nazewnictwo ważek. Drugi dodatek omawia nazewnictwo angielskie ważek. W trzecim dodatku mamy pełną listę gatunków umieszczonych w opracowaniu. Całość pracy zakończona jest indeksem nazw łacińskich i angielskich.

Książka w bardzo poręcznym formacie dostępna jest w oprawie miękkiej i twardej. Dużym ułatwieniem jest oznaczenie kolorami poszczególnych części opracowania na brzegach kartek, dzięki czemu można

szybko dotrzeć do interesujących czytelnika informacji.

Rozmowy z kilkoma osobami używającymi tego opracowania potwierdzają moją bardzo wysoką jej ocenę. To jedno z dzieł dotyczących ważek, które trzeba mieć. Moja recenzja okazała się bardziej reklamą niż krytycznym spojrzeniem. Biorąc pod uwagę swoje doświadczenie recenzenta i nauczyciela akademickiego, mogę tylko sobie i innym życzyć jak największej liczby opracowań tej jakości.

Na zakończenie chciałbym podkreślić jeszcze raz udział w opisywanej pracy Rafała Bernarda i Pawła Buczyńskiego. Mogę tylko powiedzieć: KOLEDZY! ŚWIETNA ROBOTA. GRATULACJE !!!

Summary

The description of a monograph guidebook for the dragonflies of Europe. It was evaluated as a completed study with respect to territorial ranges, presented species and analysed problems. In the review, the content of the particular chapters was described in details. The most valuable were: 1) comprehensive acknowledgement of zoological points; 2) the part dedicated to faunas of particular parts of Europe created with cooperation with the group of a few dozen of specialists from many countries (with Poland among them); 3) multifaceted and very detailed introduction of dragonfly ranges – this is the first study of this kind which precisely and without mistakes shows all of the ranges of dragonflies occurring in the continent.

Key Words. Odonata, dragonflies, book, review, Dijkstra, Lewington, Europe.